

на -ів, -ин	8,4	8,8	8,2
на -*зь(-*ја, -*је)	2,7	3,1	3,1
на -ець, -иця	2,3	2,1	2,3
префіксальні та конфіксальні утворення	1,5	2	2,2
на -ани, -яни	0,9	0,9	1
на -иха	0,2	0,1	0,1
на -чик (демінітив)	0,3	0,1	0,1
на -щина	0,4	0,3	0,2
описові назви	4,6	-	-
інші	7	7,6	8,2
Всього	100	100	100

Отже, у другій половині ХХ століття остаточно відбувся процес становлення словотвірних моделей ойконімів Східного Поділля, стабілізувалася їх продуктивність, а незначні зміни, що відбулися протягом 50-ти років цього ж століття, пов'язані із зменшенням кількості населених пунктів.

Література

- 1 Бучко Д.Г. Класифікація ойконімів України (Словотвірно-мотиваційний аспект)//Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету.-Випуск 37.-Серія: Філологічні науки (м-во)- Кіровоград, 2000.-С.10-13.
- 2 Бучко Д.Г. Ойконіми Покуття на - ани, яни на загальноукраїнському фоні // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного інституту. - Випуск 1 - Серія: Українська лінгводидактика-Тернопіль, 1997 -С 83-86.
- 3 Котович В.В. Ойконімія Опісля ХІІ-ХХ ст.: Автореф. дис. ... канд.філол.н. - Івано-Франківськ, 2000.-20с.
- 4 Котович В.В. Походження назв населених пунктів Опісля. - Дрогобич: Відродження, 2000.-156с.
- 5 Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ (на 1-е вересня 1946р). - Київ, 1947.
- 6 Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ. - Київ, 1969.
- 7 Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій. - Київ, 1987.

Олександр Іваненко (Київ)

АНТРОПОНІМИ З ОСНОВОЮ ХОТ- У НАЗВАХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ УКРАЇНИ (НА СЛОВ'ЯНСЬКОМУ ФОНІ)

The main aim of this paper is study of the Ukrainian and some other Slavic oykonyms with the *Хот*- stem.

Українські ойконіми з компонентом *Хот*- далеко не вичерпуються розглянутими нижче назвами. Але й ця, на нашу думку, лише порівняно невелика кількість з того, що дійшло до наших днів, попри відсутність деяких апелятивів (принаймні нам вони не відомі), дозволяє припускати, що основа *Хот*- у давньому слов'янському ономастиконі мала достатньо широку сферу вжитку.

*Хотан/*Хотян < *Хот*, *Хота*, *Хоть* + *-ан*, *-ян*. Особові назви засвідчені в ойконімах різних слов'янських регіонів.

*Хотан: ойконіми *Хотаничи* (*Хотеничи*), с. на р. *Хотуика* (*Хотенка*) колишнього Мглинського пов. Чернігівської губ. [15: 526], *Hotany*, *Hotany* *Hutovski* (обидва – Боснія і Герцеговина), *Otany* (Сербія) [11: 321], *Otáňka*, ойконім у Чехії [14: III, 304].

*Хотян фіксується в ойконімах. *Хотянівка*, (Вишгородськ. р-н Київськ. обл.) [7: 138], с. *Хотяны* (пол. *Chociąny*) на р. *Лина* (колишній Метиславльськ. пов. Могильовськ. губ.), с. *Хотяново* (пол. *Chociąnow*) – в колишньому Лепельському пов. Вітебської губернії, с. *Хотяновщина* (пол. *Chociąnowszczyzna*) в колишньому Вілейківському пов. Віленської губ. [15: 534], сюди ж назви поселень у Польщі: місто *Chociąnow* (< *Chociąn*), сс. *Chociąnowiec*, *Chociąnowice* (2) [13: 50] Крім того, у східнослов'янському антропоніміконі фіксуються укр. *Хотянь* Сирот (1552 р.), *Хотян* (1666 р.), похідні *Хотянка* Захожай, *Хотяненко* (1666 р.) [1: 84], пор. також сучасне українське прізвище *Хотян* [4] Сюди ж і болг. *Хотян* [2: 233], пол. *Chociąn* [17: I/2, 320; 19: 96] та ін.

*Хоташ. Реконструкція антропоніма ґрунтується на наявності ойконіма *Оташів* (Чернігівськ. р-н Київськ. обл.) [7: 145] за умови, що назва сягає первісного *Хоташів. Імовірно, антропонім *Хоташ виник аналогічно до *Хотеш: 1) або шляхом онімізації зниклого апелятива *хоташ, 2) або від імені *Хот*, *Хота* + *-аш*.

*Хотеш. Відобразилося в ойконімах: укр. *Хотешів*, с. у Волинській обл. (фіксується із середини XVI ст.) [10: 144], *Choteszówskie Borki* (колишній Ковельськ. пов. Волинськ. губ.) [15: 530], чеськ. *Chotěšov* (4 найменування) [10: 144], *Отешеве* (Ренско), *Хотешеве* – поселення. топонім *Хотешеве* 1467 р. [5: 56-57]. Зважаючи на чеськ. *Chotěš* [18: 35-37], пол. *Chociész* 1204 р. [19: 96], болг. *Отеш*: *Отешил* < *Отеш* + *-ил* [2: 175], є підстави говорити про пол. *Хотешь, яке можна тлумачити: 1) як гіпокористик від *Хотеславь – пор. *Милешь < *Miloslavь, *Dobrešь < *Dobreslavь [16: I, 77], 2) як похідне від зниклого апелятива *хотешь – пор. щодо структури, наприклад, *лешь [16: I, 77].

*Хотивь < *Хотивидь і пол. Антропонім фіксується у назвах населених пунктів с. *Хотивель* (Волинськ. обл.) – посесив на *-ь* від особового імені *Хотивь, із вторинним вставним голосним *-е-* [10: 144], с. *Хотівля* – в Городнянському р-ні Чернігівської обл. [7: 334]. Споріднені ойконіми фіксуються на західнослов'янських теренах: *Chociv* (2), *Chociwel* < *Chociv* < *Chociwoj [13: 53], *Chociwel*, *Chociwel* *Chociwel-Wieś*, *Chociwle* – ойконіми в Польщі [13: 53-54]

*Хотило. Антропонім реконструюється на ойконімному підґрунті: хут. *Хотиловка* (Чернігівськ. пов. і губ.), с. *Хотиловская* Гута (Васильєва), (колишній Остерськ. пов. тієї ж губ.), с. *Хотилки* (пол. *Chociłki*, *Chotyłki*) на оз. Свирь, колишнього Свенцяньського пов. Віленської губ., с. *Хотиловичі* (*Хотиловичі*, пол. *Chocalowicze*) на р. Вілії тих же пов. і губ., с. *Хотиловицы* (пол. *Chotyłowce*) Діснянського пов. Віленської губ., с. *Хотилы* (пол. *Chotyły*) на р. М'яделка та Думблева, а також на оз. Думбля (колишнього Свенцяньськ. пов. Віленськ. губ.), а також ойконім у Санктпегербурзькій губ. [15: 537, 530], *Хотиловській* ямь, поблизу Новгороду [6: 504]. Очевидно, сюди ж південнослов'янський топонім *Otilovići* в Чорногорії [11: 321] < *Хотиловиці Щодо ймовірної мотивації пор. зафіксоване у приказці укр. діал. *хотило*, очевидно у значенні 'те, що бажане, те чого хтось хоче, щось бажане' «*Хотію хотіла хотіло зробити, так хотій не схотів*» [8: 198].

*Хотій < *Хотій. Антропонім відтворюється з ойконімів: *Хотівка* (сс. у Семенівськ. та Корюківськ. р-нах Чернігівськ. обл.) [7: 337, 341]; с. *Хотеевка* (колишній Валківськ. пов. Харківськ. губ.), с. *Хотеевка* на р. Снова (в колишньому Новозибківськ. пов. Чернігівськ. губ., сучасна Брянська обл.), хутір *Хотеевщина* (колишній Сосницьк. пов. Чернігівськ. губ.), поселення *Chocije* (в колишньому Рава-Руському пов. Галичини) [15: 528-529]. Він може бути відапелятивного походження: пор. укр. діал. *хотій* 'той, хто чогось хоче' [8: 198]. До наведених східнослов'янських фактів долучається чеськ. ойконім *Chotiv* як похідне від *Chotejev*, *Chotejův* (той, що належить родині *Хотев*) [14: II, 44], а також ойконім у Польщі *Chocijów* [13: 51].

***Хотовид** > укр. с. *Фотовиж* (Глухівськ. р-н Сумськ. обл.) [7: 247]. Це ж давнє особове ім'я відобразилося в назві села *Хотовижи* в історичній Новгородській землі [3: 107, 119], блр. *Хотовиж* (пол. *Chotowiz*): а) село і хутір на р. *Хотовишка*; б) поштова станція (усі в колишній Могильовськ. губ.) [15: 532]. Навелені ойконіми утворено за моделлю «особове ім'я *Хотovidъ + поессивний суфікс *-jъ*».

***Хотун**. Реалізується в ойконімах: с. *Хотуничі* (Щорськ. р-н Чернігівськ. обл.) [7: 334] < патроніма *Хотунич* < *Хотун* + *-ич*, *Хотунівка*, поросла лісом гора, названа за прізвиськом (Шосткинськ. р-н Сумськ. обл.) [9: 292], с. *Хотунь* на р. Рядка (колишній Добробузьк. пов. Смоленськ. губ.) [15: 532], с. *Хотунь* в Новгородській землі [3: 155], м. *Хотунь* у Московській землі 1462 [6: 504], с. *Хотунка* (колишній Крапивницьк. пов. Тульськ. губ.) [15: 528]. Генетично споріднене особове ім'я збереглося в топонімах інослов'янських земель: *Hotunje* (Словенія), *Otinje* (Македонія) [11: 199, 322] < *Хотунье* (Село) < *Хотун* + *je*, на думку Л. Станковської [5: 64-65], *Chotun* (2 назви) < *Chotun* < *Chotun* + *-je* – усі в Чехії [14: II, 44]. Враховуючи також бол. *Хотун* (до XVI ст.) [2: 233], чеськ. *Chotun* [18: 162], а також *Chotuna*, 1043 р. у альпійських слов'ян [12: 29], можна говорити про псл. *Хотунь/*Хотуна. Географічні назви типу *Хотунь* виникли за ойконімією моделлю: *Хотун (*Chotun*) + *-jъ*.

***Хотьма** > *Хотьмин > ойконім *Хотмишівка* (Глухівськ. р-н Сумськ. обл.) [7: 246], а також оронім *Хотьминий* (у Конотопськ. р-ні Сумськ. обл.) [9: 292]. Припускаємо, що антропонім *Хотьма < *Хотьма міг утворитися від *хотѣти за допомогою суфікса *-ъи* аналогічно до *відьма* < *vědъta 'віщунка, відьма' < *věděti 'знати' [16: II, 16].

***Хотяй**. Відновлюється з ойконіма *Хотяинцова* (*Хотяинцева*), назва села (в колишньому Остерськ. пов. Чернігівськ. губ.) [15: 533]. Пор. також пол. антропонім *Chociaj* (XVIII ст.) [17: I/2, 320].

***Хотяч**. Реконструюється на основі ойконімів: *Хотячів*, с. у Волинській обл. (відоме з 1428 р.). Особове ім'я *Хотяч* виводиться із *Хотєрь – варіант до *Хотята* < *Хотєта [10: 144]. Щодо останнього пор. рос. *Фотят* – поселення на р. Кануарка (в колишній Пермськ. губ.) [15: 429] за умови, що *Ф-* < *Х-*; пор. також чеський антропонім *Chot'ata* [18: 164].

Література

- 1 Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст. – К., 1988.
2. Заимов Й. Български именник. – София, 1988.
3. Новгородские писцовые книги, изд. имп. Археографическою комиссисю. Указатель к первым шести томам (I-VI) – Петроград, 1915.
- 4 Ономастична картотека Інституту української мови
- 5 Станковська Л. Антропонимскага база Хот-/Хът- застапена во македонската антропонимскага база // Фола ономастична Croatica. – Књ. 1. – Zagreb, 1992. – С. 55-81
- 6 Указатель к первым восьми томам полного собрания русских летописей. – Отд. II – СПб, 1907.
- 7 Українська РСР: Адміністративно-територіальний устрій на 1 січня 1987 р – К., 1987.
8. Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 1992 – Ч. 4
- 9 Черепанова Е.А. Микротопонимия Черниговско-Сумского Полесья. – Сумы, 1984.
10. Шульгач В.П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник – К., 2001.
11. Imenik mesta. Pregled svih mesta i opština, narodnih odbora srezova i pošta u Jugoslaviji. – Beograd, 1956.
- 12 Kronsteiner O. Die alpenlawischen Personennamen. – Wien, 1981.
13. Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany /Pod red. K. Rymuta. – Kraków, 1997. – Т. II
14. Profous A., Svoboda J. Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny – Praha, 1948. – D. II-III.
- 15 Russisches geographisches Namenbuch /Begr. von M. Vasmer. – Wiesbaden, 1979. – Bd IX.

16. Słownik prasłowiański /Pod red. F. Sławskiego. – Wrocław, 1974. – Т. I-II.
17. Słownik staropolskich nazw osobowych /Pod. red. W. Taszyckiego. – Wrocław etc., 1969.– Т. I/2, II/2.
18. Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení. – Praha, 1964
19. Taszycki W. Rozprawy i studia Polonistyczne. I. Onomastyka. – Wrocław-Krakow, 1958.

Олександр Іліаді(Київ)

ІЗ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ГІДРОНІМІЇ: БОРЖАВА

The article is devoted to etymology of archaic Ukrainian hydronym *Borzava*, its internal Slavonic connections and its phonetical structure evolution.

Закарпатський потамонім *Боржава* (п. Тиси л. Дунаю) [СГУ 64] фіксується в угорських писемних пам'ятках як *Borsova* [Lajos. 122]. Так само позначаються й контактні з течією ріки топооб'єкти. Наприклад, починаючи з десятого століття, зокрема під 903 р., у водозборі нижньої частини течії сучасної Боржави фігурує назва замку – *Borsoa*. Пізніші її фіксації практично не відрізняються між собою, пор.: *Bursua*, *Bursoa*, *Borsoa* (1085 р.), *Borsoa* (1200 р.) [2: 23]. Пор. також назву полонини *Borsva* (*Borsowahawasa*; див. нижче). Зрозуміло, що назви цих географічних об'єктів вторинні (перенесені за суміжністю) щодо назви ріки, проте сам факт досить ранньої їх згадки свідчить про ще глибшу хронологію гідроніма.

Графічний бік різних варіантів згаданої назви дозволяє розглядати її як спотворене в угорському мовленні (відтак – і в писемній передачі) слов'янське **Bъrševa*. Тобто йдеться про основу з типовою праслов'янською фонетичною структурою типу *тъrъ*. Що ж до відповідності угорського з слов'янському *š* (*ш*), пор.: укр. діал. закарп. *шóvgor* ~ угор. *sógor* 'шурин', угор. *takás* ~ укр. діал. закарп. *ракаш* 'куна' [3: 41].

Сучасна форма *Боржава*, як це показують документи, має вторинний і досить пізній характер її поява датується двадцятим століттям, оскільки в шістдесятих роках дев'ятнадцятого вона ще фігурувала як *Боршова* (< **Bъrševa*), пор. «do *Boršov*» [СГУ: 64]. Перехід *-ш-* > *-ж-* спричинився внаслідок народної етимології, зокрема встановлення асоціативних зв'язків між незрозумілою, непрозорою (з погляду мотивації) для носіїв місцевих діалектів річковою назвою і словом на зразок діал. закарп. *боржолá* 'заглибина з брудною іржавою водою' [Грицак: 75]. Потамонім зазнав структурної перебудови й на слотовірному рівні кінцевий сегмент *-ова* був переосмислений як *-ава* під впливом закарпатських топонімів типу *Свалявка* (р., л. Латориці л. Бодроту п. Тиси л. Дунаю), *Свалява* (назва населеного пункту) [СГУ: 488]. Відтак, на тих відрізках течії цієї річки, де колись побутувала назва **Боршава* (в інших місцях її називають *Синявка*, *Матка* [СГУ: 64]), почала вживатися нова її форма – *Боржава*.

Процес народноетимологічного переосмислення охопив й назви контактних топооб'єктів, пор. *Borzava* – полонина в районі течії річки Боржави, що в історичних джерелах фігурувала як *Borsva* (1463 р.), *Borsowahawasa* (другою частиною є угорський апелятив *havas* 'полонина') [2: 23]. Варіанти типу *Берéжава*, *Бережáва* [СГУ: 64], вочевидь, також ілюструють приклад паронімічної атракції, але вже із утворенням псевдоспорідненості із парадигмою лексеми *берег*.

В етимологічному відношенні псл. **Bъrševa* – онімзований ад'єктив (коротка форма) **bъrš-eva* (засвідчується в основі укр. діал. закарп. *бóршó'вка*, *буршó'вка* 'підгорля підорлина у великої рогатої худоби' [Дзендзелівський: карта № 313] < **боршова* < **bъrševa*), похідний від базових **bъrša*/**bъršь*, які реконструюються з урахуванням наступного матеріалу: